

Yttrande över remiss från Hav- och vattenmyndigheten gällande ändrade havsplaner för Bottniska viken, Östersjön och Västerhavet

Sammanfattning

Sveriges lantbruksuniversitet (SLU) ser positivt på att produktion av förnybar energi ges ett ökat utrymme i de nationella havsplanerna.

SLU anser att konsekvensbedömningarna för det uppdaterade förslaget, så som de presenteras i konsekvensbeskrivningsrapporten (Samrådsversion, dnr 2168-23), är i huvudsak rimliga. Några synpunkter gällande behov av tillägg eller ändringar anges nedan, gällande konsekvensbeskrivningen för yrkesfiske, avvägningen mellan risker med havsbaserad vindkraft och nyttor för klimatet, samt underliggande kartor över viktiga områden för fisk.

SLU ser vidare att andelen områden med höga naturvärden förefaller låg i Bottniska viken (Figur 7 i konsekvensbeskrivningen) i relation till målet om 30 % områdesskydd till 2030 och ser ett behov av att utöka naturområdena i syfte att öka chanserna att nå det uppsatta målet.

Generella synpunkter

Konsekvensbeskrivning yrkesfiske

Omfördelning (*displacement*) av fiskeaktiviteter till följd av ändrad användning av havsområden (införandet av vindparker) beror av olika komponenter, vilka delvis identifierats i konsekvensbeskrivningen, huvudsakligen yrkesfiskets förutsättningar och vilja att ändra beteende/anpassa sig till förändrat tillträde eller begränsningar i form av hinder från huvudsakligen energianvändning. Omfördelningseffekter är förvisso svåra att förutse, vilket anges i konsekvensanalysen, men för vissa yrkesfisken finns det relativt goda möjligheter att göra kvantitativa och kvalitativa bedömningar, dvs om de områden som yrkesfisket nyttjar är identifierbara och regelbundet exploaterade (se t.ex. Bastardie et al. 2015).

Om resurserna är förvaltade med fångstbegränsningar (kvoter) är det rimligt att anta att fisket omfördelas och koncentreras till andra områden inom det förvaltningsområde där det aktuella fisket redan bedrivs. Även om prognoser är förenade med osäkerhet är det viktigt att konsekvensanalysen omfattar de kunskaper och förutsättningar som finns. Havspaneringen väljer på grund av dessa osäkerheter att inte göra någon bedömning, vilket medför en avsaknad av analys att falla tillbaka på, och riskerar ta bort incitament för en utveckling av alternativa fiskemetoder. Det finns också en risk att planen ger incitament för en omfördelning av fiskeansträngningen till områden där det ger icke önskvärda effekter, t.ex. till N-områden (områden för natur), eller får konsekvenser för fiskbestånd och biologisk mångfald.

Gällande särskilt de två dominerande bottentrålfiskena efter skaldjur på västkusten finns dessa fiskens förutsättningar delvis beskrivna (se Bergenius et al. 2018) och sammanfattas med viss uppdatering under specifika synpunkter nedan.

Avvägning mellan nyttor och risker av havsbaserad vindkraft för klimatet

Analysen ger en icke-konsekvent bild av förväntad klimatpåverkan. Exempel visas nedan och SLU ser att formuleringar som de på sidorna 136 och 138 skrivs om så de blir mer enhetliga med den på sida 166, som ger en mer rättvisande bild. Detta klargörs vidare under specifika synpunkter nedan.

Kommentarer på kartunderlagen gäller specifika synpunkter

Specifika synpunkter

Konsekvensbeskrivning. 4.2.1.1 Yrkesfiske

Räkfiske i Skagerrak, Kattegatt och Nordsjön

Räkfisket regleras till största delen av olika EU-regler inom den gemensamma fiskeripolitiken (Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 1380/2013). Viktiga sådana regler är årliga förordningar som fastställer TACer och kvoter, tekniska regleringar (Europaparlamentets och rådets förordning (EU) 2019/1241) och kontrollförordningen (Rådets förordning (EG) 1224/2009). Viktiga nationella regler rör t.ex. hur de svenska kvoterna fördelas till de fiskande. Fisket bedrivs framför allt i centrala Skagerrak i svensk ekonomisk zon och i Koster-Väderöfjorden, men också längs norska rännan ut i Nordsjön och Skagerrak i dansk och norsk zon. Fisket med rist utan tunnel bedrivs framför allt i kustnära vatten såsom Koster-Väderöområdet medan fisket med rist och tunnel (som också fångar fisk) bedrivs i centrala Skagerrak och Nordsjön. Rist utan tunnel är obligatoriskt innanför trålgränsen och endast enkeltrålar får användas här. Det finns också begränsningar i trålens storlek innanför trålgränsen och under vilket djup räktrålning tillåts.

Den stora andelen av räkfisket som bedrivs i den östra delen av Skagerrak inom svensk, dansk och norsk zon är den del av räkfisket med störst sannolikhet för en omfördelning av fisket till följd av havsplaneringen. De stängningar för bottentrålfiske i svenska delen som energiutvinning orsakar i Skagerrak beräknas påverka det svenska räkfisket som ett bortfall av 6,4% motsvarande 7,3 milj. SEK, och för föreslagna och alternativa områden är bortfallet 14 milj. SEK (Tabell 5 i Havs konsekvensanalys). I detta utsjöområde pågår också ett omfattande danskt och norskt räkfiske (samt annat trålfiske efter bottenlevande fiskarter) och det totala bortfallet är därför större. Räkfisket som bedrivs i dessa djupare utsjöområden har i dagsläget inte möjlighet att anpassa sig genom att använda passiva redskap. Räkfisket är därför hänvisat till att koncentrera sitt fiske till kvarvarande öppna områden inom fiskets normala utbredningsområde, givet antagandet att TAC och kvoter är i samma storleksordning som tidigare år. Detta kan potentiellt medföra minskad fångst per ansträngning vilket kan leda till ökad total fiskeansträngning och därmed större energianvändning i fisket. Vid utbyggnad av energiutvinning i alternativa områdena V355 och V360 är sannolikheten därför stor att fiskeansträngningen från svenskt, danskt och norskt fiske ökar i närliggande områden. Exempel på sådana områden är delvis inom Natura 2000-området Bratten avsett för bevarande av natur enligt den föreslagna havsplanen (se Fig. 31 i konsekvensbeskrivningen). En del av de svenska räkfiskefartygen kan också ha möjlighet att fiske i Koster-Väderöfjordens Natura 2000-område/Kosterhavets nationalpark och även här kan fiskeansträngningen därför möjligen öka. Viss sannolikhet finns även, särskilt för de större fartygen, att en koncentration av fisket sker till området längre västerut i Skagerrak och i Nordsjön.

Sammanfattningsvis bedöms sannolikheten för en omfördelning av det räkfiske som bedrivs i östra Skagerrak till följd av de alternativa områdena V355 och V360 för energianvändning som föreslås kunna leda till koncentration av räkfisket med potentiellt ökad intensitet i fisket med sämre lönsamhet och högre energianvändning som följd. Omfördelningen av fisket riskerar även att ske till områden i planen avsedda för användning av natur med negativa konsekvenser för biodiversiteten i dessa områden. Biodiversitet och ekosystemprocesser som kolinlagring i Skagerrak torde dock gynnas av att den bottentrålade ytan minskar som en följd av en koncentration av trålfisket i redan trålade områden.

Bottentrålfiske efter i huvudsak havskräfta i Skagerrak och Kattegatt

Detta fiske bedrivs utanför trålgränsen och redskap som huvudsakligen används är bottentrål med storleksselektiva paneler s.k. SELTRA 300. Arts selektiv ristförsedd trål är det enda som tillåts innanför trålgränsen och används på senare år i mindre utsträckning utanför gränsen i planområdet som avses. Fisket landar huvudsakligen havskräfta men också plattfisk, vitling och torsk m fl. bottenlevande fiskarter beroende på beståndens status och förutsättningar med kvoter. Periodvis kan utkast av torsk och andra arter vara stora. I bortfallsanalyserna återfinns ingen diskussion om förutsättningar för anpassning av detta fiske. Till skillnad från räktrålingen kan också havskräfta fiskas med passiva redskap som burar vilka inte begränsas i

lika stor utsträckning som bottentrålningen av fundament och förankringsanläggningar för energianvändning. Nyetableringar med passiva redskap kan följaktligen möjliggöras om outnyttjat kvotutrymme finns. Burfiske efter havskräfta har flera miljömässiga fördelar jämfört med bottentrålfiske och har förutsättningar att bedrivas lönsamt (Ziegler et al. 2016; Hornborg et al. 2017; Sala et al. 2023).

Avvägning angående nyttor och risker av havsbaserad vindkraft för klimatet

På sida 136 skrivs: *”Utsläpp av luftburna föroreningar och växthusgaser kan öka till följd av fartygstrafiken för anläggning, service och underhåll samt nedmontering av vindkraftsparker. Baserad på nuvarande kunskap är effektstorleken dock inte möjligt att uppskatta. Positiva effekter för klimatet anses samtidigt kunna uppstå genom utökad produktion av fossilfri el.”* Detta framstår som för negativt och potentiellt felaktigt eftersom syftet med produktionen av vindkraft är fossilfri el. Även om det tillkommer utsläpp genom t.ex. byggnation och underhållstrafik är nettoeffekten av vindkraftsparker till havs ett tillskott av energi med låg klimatpåverkan jämfört med ursprungsläget. Det finns flera studier som skattar CO₂-utsläpp per enhet producerad el utslaget över vindkraftsparkens hela livslängd, från byggnation till demontering. Hänvisa gärna till beräkningarna i dessa studier.

På sida 138 skrivs ”Energi” ”potentiella fördelar för klimatet” – vi anser att denna formulering också är för svag och osäker. För att begränsa och motverka klimatförändringarna är det bra och nödvändigt med en större andel fossilfri energi, inte bara potentiellt.

På sida 166 under “Klimat” skrivs: ”Vindkraft och vågkraft är förnybara energikällor, som inte bidrar till utsläpp av växthusgaser eller andra föroreningar vid drift och med låga livscykelutsläpp av koldioxid. Det är positivt för havsmiljön eftersom klimatförändringar och framför allt den pågående havsförsurningen utgör betydande hot mot marina ekosystem i en nära framtid. En omställning till att samhällets energianvändning är fri från fossila bränslen kan enbart ske under förutsättning att ny elproduktion kommer på plats.” vilket är en mer korrekt återgivning av konsekvenser, och behöver återspeglas även i övriga delar av analysen.

Kartor över viktiga områden för fisk

Figur 6 i konsekvensbeskrivningen: här visas lekområden för strömming, med en hänvisning till SLU Aqua. Det är oklart vilket kartunderlag som använts här, och SLU föreslår att man istället nyttjar den senaste kartan över lekområden för sill som togs fram inom Pan Baltic Scope-projektet (Bergström m. fl. 2021)

Figur 17 i konsekvensbeskrivningen: här visas lekområden för sill/strömming, med en hänvisning till SLU Aqua. Det är dock oklart vilket kartunderlag som använts

här, och SLU föreslår att man i stället nyttjar den senaste kartan över lekområden för sill som togs fram inom Pan Baltic Scope-projektet (Bergström m. fl. 2021)

Figur 18 i konsekvensbeskrivningen: här visas lekområden för torsk, med en hänvisning till SLU Aqua. Det är dock oklart vilket kartunderlag som använts här, och SLU föreslår att man i stället nyttjar den senaste kartan över lekområden för torsk som togs fram inom Pan Baltic Scope-projektet (Bergström m. fl. 2021)

Figur 29 i konsekvensbeskrivningen: denna karta över lekområden för fiskar ingår i Symphony-materialet, och det är bättre att hänvisa dit än att enbart ange SLU Aqua. Dock är det en gammal version av kartan som används. Uppdatera gärna till den nyare (som har ett maxvärde på 40 arter med lekområde i en enskild pixel). Kartan anger dock inte lekområden för enbart 40 arter (eller 37 som det står i figurtexten), utan för alla de 118 lekande fiskarterna i Sverige. Denna karta bygger på data från Lektidsportalen. Se metadatat kopplat till kartan som används i Symphony.

Figur 30 i konsekvensbeskrivningen: kartan sägs visa lekområden för torsk i Västerhavet, med en hänvisning till SLU Aqua. Det är oklart vilket kartunderlag som använts även i den här kartan. För Kattegatt föreslår SLU att man i stället nyttjar den senaste kartan över lekområden för torsk som togs fram inom Pan Baltic Scope-projektet (Bergström m. fl. 2021). För Skagerrak saknas en god karta över lekområden för torsk. Lektidsportalens grova karta över potentiella lekområden kan eventuellt användas. Se även <https://www.hi.no/en/hi/temasider/species/atlantic-cod--north-sea,-skagerrak-and-the-eastern-english-channel>.

Referenser

Bastardie, F., J.R. Nielsen, O.E. Eigaard, H.O. Fock, P. Jonsson, V. Bartolino. 2015. Competition for marine space: modelling the Baltic Sea fisheries and effort displacement under spatial restrictions. ICES J. Mar. Sci. 72. 824-840
<https://doi.org/10.1093/icesjms/fsu215>

Bergström L, Erlansson M, Putnis I, Støttrup J, Kallasvuo M, Taal I, Bergström U, Jokinen H, Plikšs M, Kokkalis A, Brown E, Husa S, Sundstöm L, Yurtseva A, Selnes T, Ustups D. 2020. Essential fish habitats in the Baltic Sea – identification of potential spawning, recruitment and nursery areas. HELCOM, 2021. <https://helcom.fi/wp-content/uploads/2021/09/Essential-fish-habitats-in-the-Baltic-Sea.pdf>

Bergenius, M., Ringdahl, K., Sundelöf, A., Carlshamre, S., Wennhage, H. Valentinsson, D. 2018. Atlas över svenskt kust- och havsfiske 2003-2015. Aqua reports 2018:3. Sveriges lantbruksuniversitet, Institutionen för akvatiska resurser, Drottningholm Lysekil Öregrund. 245 s. https://pub.epsilon.slu.se/15366/11/bergenius_m_et_al_180423.pdf

Hornborg, S., P. Jonsson, M. Sköld, M. Ulmestrand, D. Valentinsson, O. Ritzau Eigaard, J. Feekings, J.R. Nielsen, F. Bastardie, J. Lövgren. 2016. New policies may call for new

approaches: the case of the Swedish Norway lobster (*Nephrops norvegicus*) fisheries in the Kattegat and Skagerrak. ICES J. Mar. Sci. 74 (1) 134–145.

<https://doi.org/10.1093/icesjms/fsw153>

Sala, A., Depestele, J., Gümüs, A., Laffargue, P., Nielsen, J.R., Polet, H., Smith, C.J., Zengin, M., Bastardie, F., Eigaard, O.R., Hamon, K.G., Jensen, F., Luchetti, A., Méhault, S., Notti, E., Papadopoulou, N., Petetta, A., Sköld, M., Vincent, B., Rijnsdorp, A.D. 2023. Technological innovations to reduce the impact of bottom gears on the seabed. Marine Policy 157 105861. <https://doi.org/10.1016/j.marpol.2023.105861>

Ziegler, F., Hornborg, S., Valentinsson, D., Skontorp Hognes, E., Søvik, G., and Ritzau Eigaard, O. 2016. Same Stock, Different Management: Quantifying the Sustainability of three shrimp fisheries in the Skagerrak from a product perspective. ICES. J. Mar. Sci. 73 (7). 1806 1814. doi: 10.1093/icesjms/fsw035

Beslut om detta yttrande har på rektors uppdrag fattats av dekan Torleif Härd efter föredragning av koordinator Linda Ferngren. Innehållet har utarbetats av forskarna Mattias Sköld, Daniel Valentinsson, Ulf Bergström, Birgit Koehler och Lena Bergström alla vid institutionen för akvatiska resurser.

Torleif Härd

Linda Ferngren